

Cena zł 12,00
(VAT 5%)

Indeks 381306
PL ISSN 0043-518X

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

GŁÓWNY
URZĄD
STATYSTYCZNY

POLSKIE
TOWARZYSTWO
STATYSTYCZNE

MIESIĘCZNIK
ROK LX
WARSZAWA
LIPIEC 2015

7

w numerze m.in.:

TADEUSZ BORYS

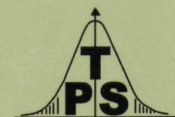
Typologia jakości życia i pomiar statystyczny

ANNA SZUKIEŁOJĆ-BIEŃKUŃSKA

Pomiar jakości życia w statystyce publicznej

MICHAŁ MIGUŁA, WIKTOR PARYSEK, AGNIESZKA PIÓREK,
MAŁGORZATA SAROSKA, MAŁGORZATA SOBÓL, PAWEŁ STOPIŃSKI,
MACIEJ RYCZKOWSKI, ALEKSANDRA SCHREIBER

System rachunków pracy jako nowoczesne narzędzie badawcze

Agnieszka FIHEL

Wpływ czasowych migracji zagranicznych na perspektywy demograficzne Polski¹

Po 1989 r. mobilność czasowa była najważniejszą, dominującą pod względem liczby zaangażowanych w nią osób formą migracji międzynarodowych Polaków (Jaźwińska, Okólski, 2001; Okólski, 2004, 2012). Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 r. (NSP 2011) pokazały, że nawet po wejściu Polski do Unii Europejskiej, kiedy ostatecznie zniesiono obostrzenia instytucjonalne dotyczące zatrudnienia w krajach unijnych, emigracja czasowa Polaków przeważała nad emigracją stałą. O ile bowiem w latach 2004—2011 wyrejestrowało się z miejsca stałego zamieszkania w Polsce z zamiarem wyjazdu za granicę ok. 222 tys. osób (*Baza...*, 2013), o tyle oszacowanie liczby emigrantów czasowych w momencie krytycznym NSP 2011 wyniosło 2017 tys. ($\pm 4,2$ tys.) osób nieobecnych przez okres powyżej 3 miesięcy, w tym 1565 tys. ($\pm 3,6$ tys.) osób nieobecnych przez okres co najmniej 12 miesięcy (*Migracje...*, 2013). Tym samym liczba przebywających poza granicami naszego kraju przez ponad rok wzrosła w porównaniu do danych NSP 2002 o 939 tys. osób.

Z badań napływu (nie tylko z Polski) do krajów wysoko rozwiniętych wynika, że skłonność imigrantów do powrotu maleje wraz ze wzrostem długości pobytu za granicą, a w szczególności po ok. 5 latach (*International...*, 2008). Tymczasem bardziej szczegółowe opracowania NSP 2011 pokazały, że ok. 460 tys. polskich emigrantów czasowych wyjechało za granicę przed rokiem 2004². Oznacza to, że wyjazdy czasowe mogą często przybierać charakter długookresowy czy osiedleńczy. Należy się więc liczyć z tym, że wielu takich emigrantów może nie powrócić do kraju w ciągu kilku-, kilkunastu- czy nawet kilkudziesięciu lat.

Celem podjętej analizy jest przedstawienie, jak mogą się zmienić perspektywy ludnościowe Polski, jeżeli potraktujemy tę najnowszą emigrację czasową jako

---

¹ Tekst powstał w ramach projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki pt. *Niezakończone przejście migracyjne a starzenie się ludności w Polsce. Asynchroniczność przemian ludnościowych a zmiana formalnych i nieformalnych instytucji opiekuńczych* — nr 2013/08/A/HS4/00602. Autorka dziękuje dr Marcie Anackiej oraz anonimowemu Recenzentowi za cenne uwagi.

² *Migracje...* (2013), s. 53.

odpływ o charakterze długookresowym lub definitywnym. W perspektywie demograficznej emigracja czasowa może mieć wpływ na:

- obecny stan i strukturę wieku ludności Polski,
- strumień urodzeń ze względu na wyjazdy młodych osób,
- przyszły stan i strukturę wieku ludności, wynikające z tych dwóch czynników.

W takiej też kolejności przedstawiono demograficzne konsekwencje emigracji czasowej trwającej przynajmniej 12 miesięcy. W analizie celowo pominięto tzw. krótkookresowych emigrantów czasowych, przebywających za granicą od 3 do 12 miesięcy, ponieważ uznano, że ich plany migracyjne mogą być wciąż nieprecyzyjne lub ograniczać się wyłącznie do mobilności cyrkulacyjnej. W obliczeniach dotyczących stanu ludności Polski w przyszłości uwzględniono również imigrantów czasowych mieszkających w Polsce przez okres co najmniej 12 miesięcy zarejestrowanych w NSP 2011. Dzięki temu analiza w większym stopniu odzwierciedla mające obecnie miejsce rzeczywiste międzynarodowe przepływy ludności.

EMIGRACJA CZASOWA I OBECNA SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Jak już wspomniano, w momencie realizacji NSP 2011 ponad półtora miliona osób zarejestrowanych na pobyt stały w Polsce przebywało za granicą przez co najmniej 12 miesięcy, co stanowiło 4,1% stanu ludności faktycznie zamieszkałej³. Można by ich traktować jako rzeczywisty ubytek ludnościowy, gdyby emigracja czasowa zamieniła się w permanentną. Ubytek ten okazałby się w wybranych grupach demograficznych znacznie większy, ponieważ emigracja czasowa ma wyjątkowo selektywny charakter i dotyczy przede wszystkim roczników urodzonych na przełomie lat 1970. i 1980. W okresie poakcesyjnym w tę formę mobilności angażowały się przede wszystkim osoby w wieku 20—24 lat i 25—29 lat (Grabowska-Lusińska, Okólski, 2008)⁴, czyli w momencie NSP 2011 emigranci czasowi byli już odpowiednio starsi⁵, a ubytki ludności faktycznej Polski wynosiłyby ponad 10% w grupach wieku 25—29 lat i 30—34 lata (wykr. 1). Gdyby zaś odjąć emigrantów czasowych od ludności faktycznie zamieszkałej w poszczególnych grupach wieku, zmiana obecnej struktury wieku populacji Polski byłaby nieznaczna, lecz polegałaby na wzroście odsetka osób w wieku do 15 lat oraz 50 lat i więcej, jak również spadku odsetka osób w wieku aktywności ekonomicznej, w szczególności w wieku mobilnym (18—44 lat, tabl. 1).

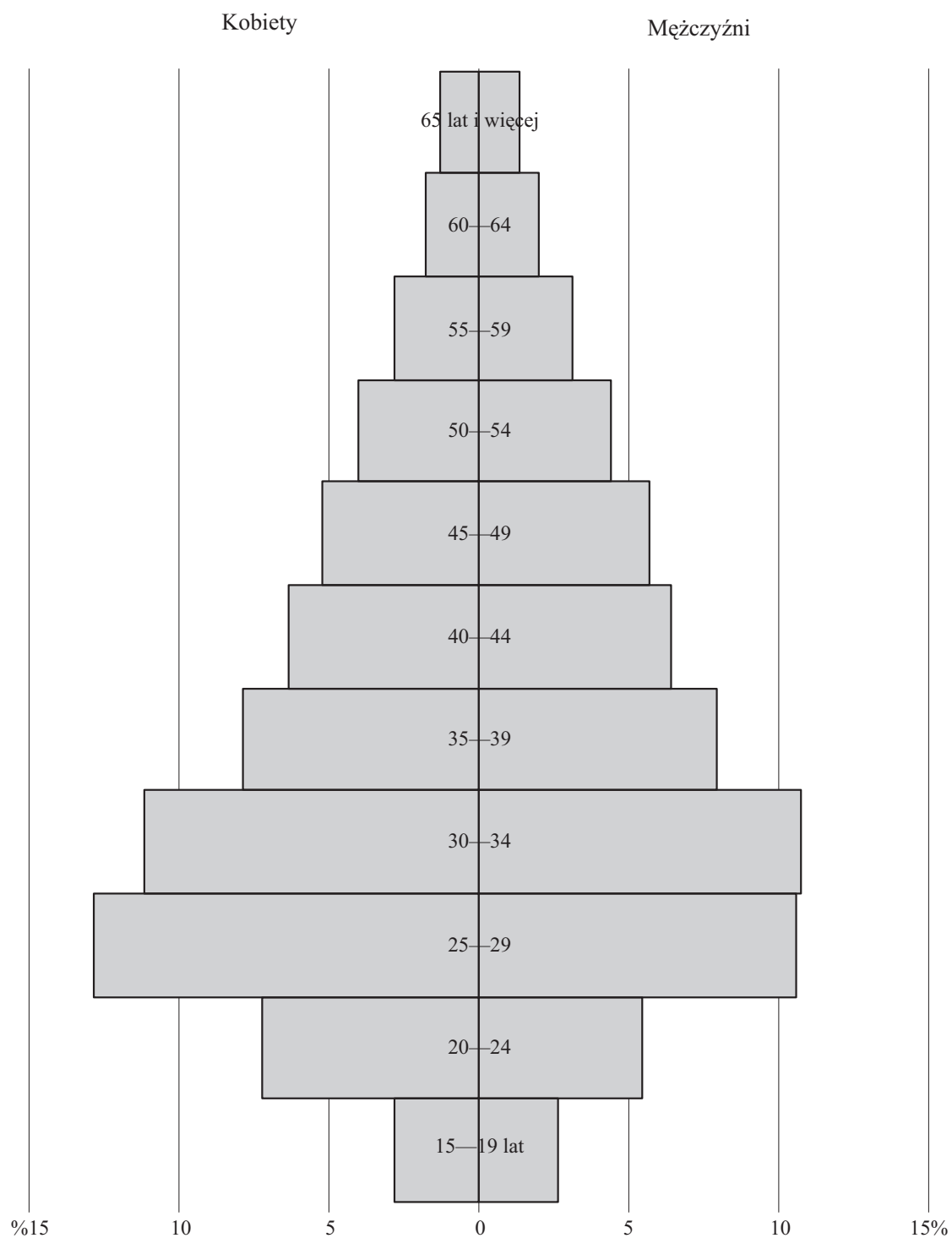
---

³ Dla porządku trzeba wyjaśnić, że kategoria ludności faktycznie zamieszkałej obejmuje mieszkańców zarejestrowanych na pobyt stały, w tym osoby przebywające czasowo za granicą (bez względu na długość pobytu poza granicami Polski).

⁴ Na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności.

⁵ *Migracje...* (2013), s. 59.

**Wykr. 1. EMIGRANCI CZASOWI PRZEBYWAJĄCY ZA GRANICĄ CO NAJMNIEJ
12 MIESIĘCY JAKO ODSETEK LUDNOŚCI FAKTYCZNIE ZAMIESZKAŁEJ
W POLSCE WEDŁUG PŁCI I WIEKU W 2011 R.**

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Migracje...* (2013b).

**TABL. 1. STRUKTURA WIEKU LUDNOŚCI FAKTYCZNIE ZAMIESZKAŁEJ W POLSCE
ORAZ LUDNOŚCI FAKTYCZNEJ BEZ EMIGRANTÓW CZASOWYCH W 2011 R.**

Grupy wieku	Ludność faktycznie zamieszkała		
	ogółem	bez emigrantów czasowych nieobecnych	
		powyżej 3 miesięcy	co najmniej rok
0—14 lat	15,14	15,49	15,33
15—19	6,21	6,37	6,35
20—24	7,35	7,25	7,32
25—29	8,48	7,88	7,99
30—34	8,13	7,62	7,69
35—39	7,24	7,03	7,06
40—44	6,18	6,10	6,12
45—49	6,37	6,35	6,36
50—54	7,59	7,66	7,66
55—59	7,53	7,70	7,69
60—64	6,19	6,40	6,37
65 lat i więcej	13,58	14,15	14,05

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji *Migracje...* (2013).

Odrębną kwestię stanowią zmiany stanu ludności w ujęciu regionalnym. Najwięcej emigrantów czasowych (bez względu na długość pobytu za granicą) wywodzi się z województw: śląskiego, małopolskiego, dolnośląskiego i podkarpackiego⁶. Interesujące jest jednak porównanie ubytków ludnościowych w poszczególnych grupach demograficznych w podziale na płeć, wiek i miejsce zamieszkania przed wyjazdem z Polski. Tak dokładnych oszacowań jeszcze nie opublikowano, ale gdyby przyjąć założenie, że struktura emigracji czasowej zarejestrowanej w NSP 2011 według regionów, płci i wieku była taka sama, jak struktura emigracji na pobyt stały⁷ w latach 2004—2011, wówczas ubytki ludności faktycznej przekraczałyby 15%, a nawet 20% kobiet i mężczyzn w wieku 20—24 lata, 25—29 i 30—34 lata w województwach: lubelskim, opolskim, podkarpackim, podlaskim i pomorskim. Emigranci czasowi stanowiliby 21% mężczyzn w wieku 20—24 lata w woj. lubelskim, a w woj. podkarpackim nawet 28% zatem w ujęciu regionalnym emigracja czasowa może przyczyniać się do poważnych ubytków ludnościowych, zakłócających funkcjonowanie społeczności lokalnych i rynków pracy.

Ze względu na duży odsetek 20- i 30-latków wśród emigrantów czasowych, pośredni efekt ludnościowy emigracji polegałby również na zmniejszeniu strumienia urodzeń w Polsce.

Z roku na rok w głównych krajach docelowych rodzi się coraz więcej dzieci polskich obywateli (wykr. 2): ok. 7 tys. rocznie w Niemczech, ponad 4 tys. w Irlandii, a w ostatnich latach nawet 20 tys. w Wielkiej Brytanii. Dane uzyskane z urzędów statystycznych tylko tych trzech państw⁸ — Irlandii (dla lat

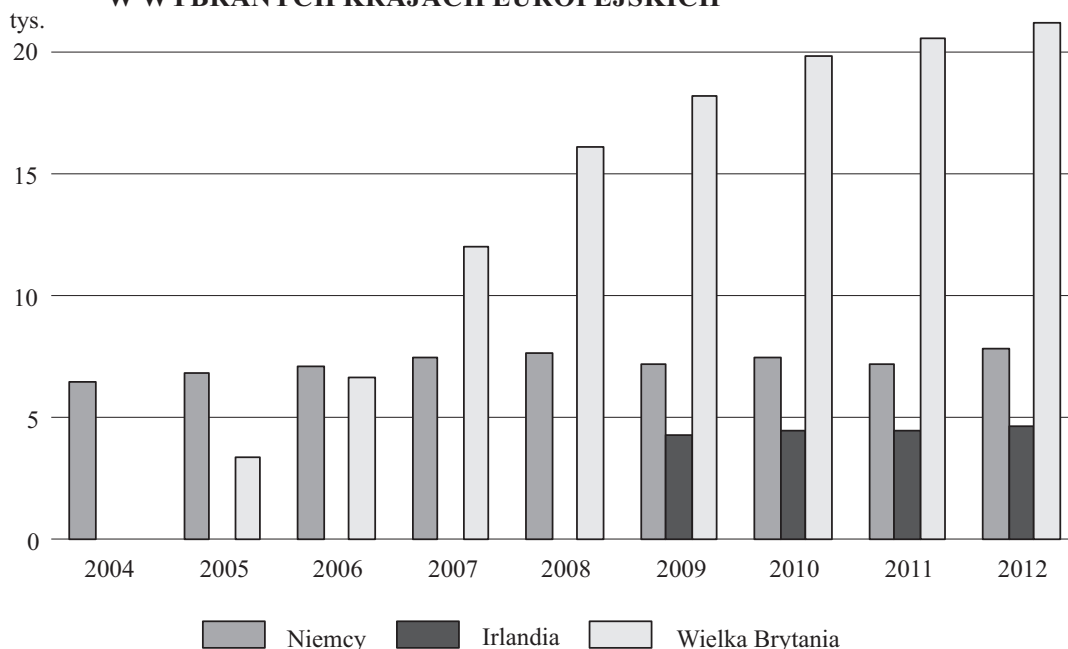
⁶ *Migracje...* (2013), s. 52.

⁷ Jest to daleko idące uproszczenie, ponieważ, po pierwsze, wiek jest cechą zmieniającą się wraz z upływem czasu, a zatem strumień i zasób emigrantów nie są porównywalne pod tym względem, a po drugie różne motywy migracji mogą przyświecać emigracji stałej i czasowej, jak również osoby wyjeżdżające na stałe i czasowo mogą odznaczać się odmiennymi cechami demograficznymi.

⁸ W tego rodzaju rachunkach należałoby uwzględnić też inne kraje przyjmujące. Cytowane dane irlandzkie i niemieckie nie są publikowane, ale są ogólnodostępne za pośrednictwem tamtejszych urzędów statystycznych.

2009—2012), Niemiec (2004—2012) i Wielkiej Brytanii (2005—2012) — dokumentują 200 tys. urodzeń dzieci polskich kobiet. I chociaż wiele z tych dzieci po urodzeniu rejestrowano w Polsce na pobyt stały, nie oznacza to, że w naszym kraju mieszkają lub kiedykolwiek zamieszkają. Można też oszacować, iż gdyby emigrantki czasowe (przebywające za granicą przez co najmniej 12 miesięcy) cechowały się takimi samymi współczynnikami płodności, jak kobiety mieszkające w Polsce, wówczas liczba urodzeń mających miejsce w naszym kraju mogłaby być wyższa w 2011 r. o 32,9 tys., czyli o 8,5%⁹.

**Wykr. 2. LICZBA DZIECI URODZONYCH PRZEZ OBYWATELKI POLSKI
W WYBRANYCH KRAJACH EUROPEJSKICH**

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Birth...* (2013), Central Statistics Office of Ireland oraz Statistisches Bundesamt (dane niepublikowane).

Warto poddać dyskusji wyniki brytyjskiego spisu ludności z 2011 r. dotyczące płodności imigrantek. Otóż współczynnik dzietności teoretycznej dla mieszkających w Wielkiej Brytanii Polek oszacowano na 2,13 (*Childbearing...*, 2014), podczas gdy analogiczna wartość dla Polski w tym czasie wynosiła 1,305.

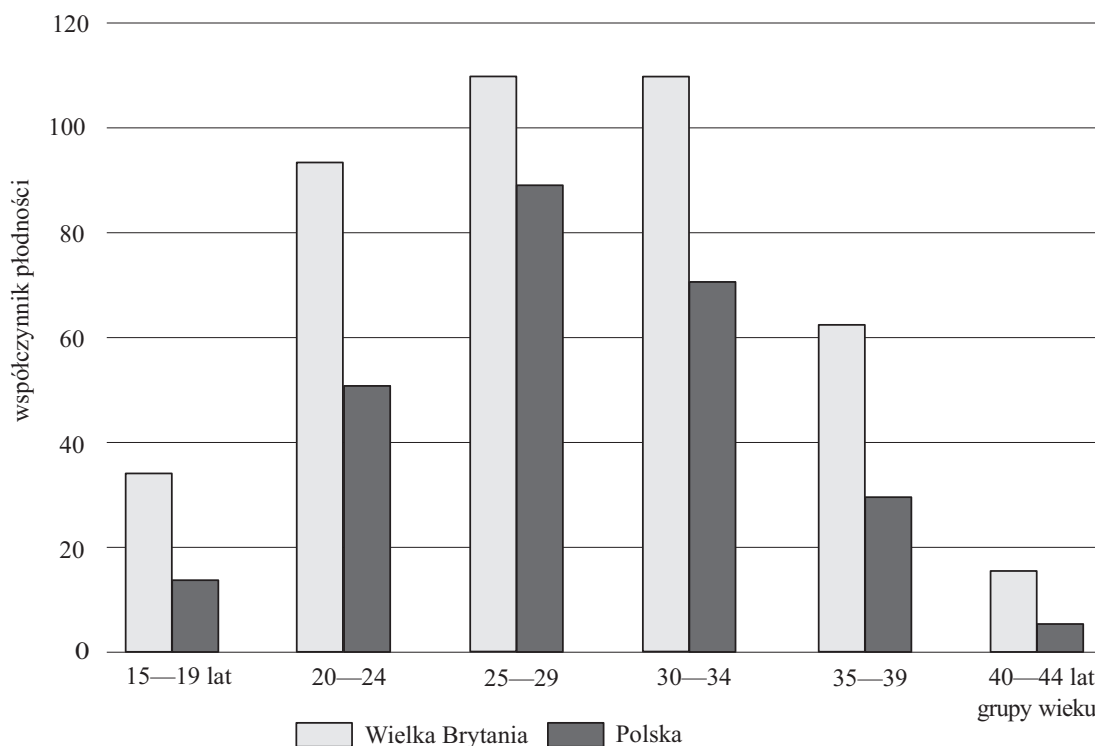
Porównanie cząstkowych współczynników płodności¹⁰ pokazuje, że we wszystkich grupach wieku Polki mieszkające w Wielkiej Brytanii cechują się istotnie wyższą skłonnością do reprodukcji niż kobiety pozostałe w Polsce (wykr. 3).

⁹ Gdyby uwzględnić wszystkie emigrantki czasowe — wyższa o 37,5 tys., czyli o 10%. Wynik ten uzyskano przez przemnożenie cząstkowych współczynników płodności dla Polski w 2011 r. przez liczbę kobiet przebywających czasowo za granicą (według NSP 2011).

¹⁰ Dane dotyczące cząstkowych współczynników płodności dla Polek mieszkających w Wielkiej Brytanii nie są publikowane, lecz można je uzyskać za pośrednictwem Office for National Statistics (ONS).

Wyniki te należy traktować ze sceptycyzmem ze względu na fakt, że z roku na rok liczba i struktura wieku subpopulacji polskich emigrantów na Wyspach Brytyjskich może się zmieniać i dlatego stosowanie przekrojowych miar płodności nie jest wskazane¹¹. Prawdopodobne jest jednak, że w tym akurat kraju docelowym (dla innych krajów brakuje bowiem tak szczegółowych danych) polskie emigrantki chętniej zakładają rodziny. Wyższa płodność emigrantek w Wielkiej Brytanii może po części wynikać z bardziej sprzyjających zakładaniu rodziny warunków społeczno-ekonomicznych, przede wszystkim wyższych zarobków, bardziej stabilnej sytuacji na rynku pracy czy hojniejszej ochrony socjalnej. Ale nie można również wykluczyć zjawiska selekcji czy autoselekcji kobiet angażujących się w migrację międzynarodową, np. kobiet bardzo młodych (nastolatek lub w wieku 20—24 lat), które nie zamierzają kontynuować edukacji i są skłonne do wczesnego założenia rodziny¹².

Wykr. 3. CZĄSTKOWE WSPÓŁCZYNNIKI PŁODNOŚCI (na 1000 kobiet) DLA POLSKICH KOBIET MIESZKAJĄCYCH W WIELKIEJ BRYTANII ORAZ W POLSCE W 2011 R.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Baza... (2013) oraz niepublikowanych danych ONS.

¹¹ Na przykład, cząstkowy współczynnik płodności dla Polek w wieku 15—19 lat mieszkających w Wielkiej Brytanii obliczono na podstawie zaledwie 340 urodzeń i mniej niż 10 tys. kobiet w tym wieku.

¹² W trzech przypadkach na cztery dziecko polskiej matki mieszkającej w Wielkiej Brytanii ma również ojca Polaka. Przeczy to hipotezie o ewentualnym wpływie ojca innej (niż polska) narodowości i wychowanego w nieco innej kulturze na decyzję kobiety o założeniu rodziny.

Stosunkowo duża skala emigracji czasowej, jej selektywność ze względu na wiek i zaangażowanie w nią roczników o największej potencjalnej rozrodczości sprawiają, że nie sposób ignorować wpływu tych zjawisk na przyszłość demograficzną naszego kraju. Prezentowana tu analiza polega na modyfikacji najnowszej prognozy GUS dla Polski (*Prognoza...*, 2014) poprzez uwzględnienie obecnych zmian w stanie, strukturze wieku i liczbie urodzeń wynikających z emigracji czasowej. W celu zbliżenia się, w jak największym stopniu, do rzeczywistego stanu ludności Polski uwzględniono dodatkowo imigrację czasową do Polski trwającą przynajmniej 12 miesięcy, której wielkość oszacowano w NSP 2011 na 27 tys. osób¹³. Głównym celem tego podejścia jest wyodrębnienie i uwypuklenie wpływu emigracji czasowej na depopulację i starzenie się ludności Polski. W przedstawionych wynikach oddzielono efekt wynikający z uwzględnienia w prognozie GUS czasowej emigracji i imigracji, natomiast nie podjęto dyskusji z założeniami oryginalnej prognozy GUS dotyczącymi ruchu naturalnego i wędrownego w okresie 2014—2050.

EMIGRACJA CZASOWA I PRZYSZŁA SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Modyfikacja najbardziej prawdopodobnego scenariusza prognozy GUS (*Prognoza...*, 2014) dotyczy okresu 2014—2050. Polega ona na odjęciu od stanu ludności zarejestrowanej na pobyt stały w Polsce w 2011 r. liczby emigrantów czasowych (według płci i wieku) przebywających za granicą co najmniej 12 miesięcy oraz dodaniu liczby imigrantów czasowych przebywających w Polsce przez co najmniej 12 miesięcy, których liczbę oszacowano na podstawie NSP 2011 (*Migracje...*, 2013). Stan i strukturę wieku grupy emigrantów i imigrantów czasowych dla lat przyszłych (2014—2050) obliczono na podstawie oryginalnych założeń prognozy GUS dotyczącej przeżywalności, płodności i struktury urodzeń według płci.

Z kolei stan i strukturę ludności Polski dla lat przyszłych (2014—2050) obliczono uwzględniając liczbę odpowiednio „postarzonych” emigrantów i imigrantów czasowych. Strumień urodzeń w nadchodzących latach oszacowano przy uwzględnieniu nieobecności w naszym kraju polskich emigrantek czasowych i obecności imigrantek czasowych, poprzez zastosowanie współczynników płodności do odpowiednio zmienionej liczby kobiet pozostałych w naszym kraju. Oprócz potraktowania emigracji i imigracji czasowej jako rzeczywistej mobilności długookresowej, nie zmieniano oryginalnej prognozy GUS dotyczącej migracji z i do Polski oraz umieralności i płodności.

---

¹³ *Migracje...* (2013), s. 28. Autorzy opracowania dotyczącego wyników NSP 2011 przyznają, że jest to prawdopodobnie zaniżony szacunek.

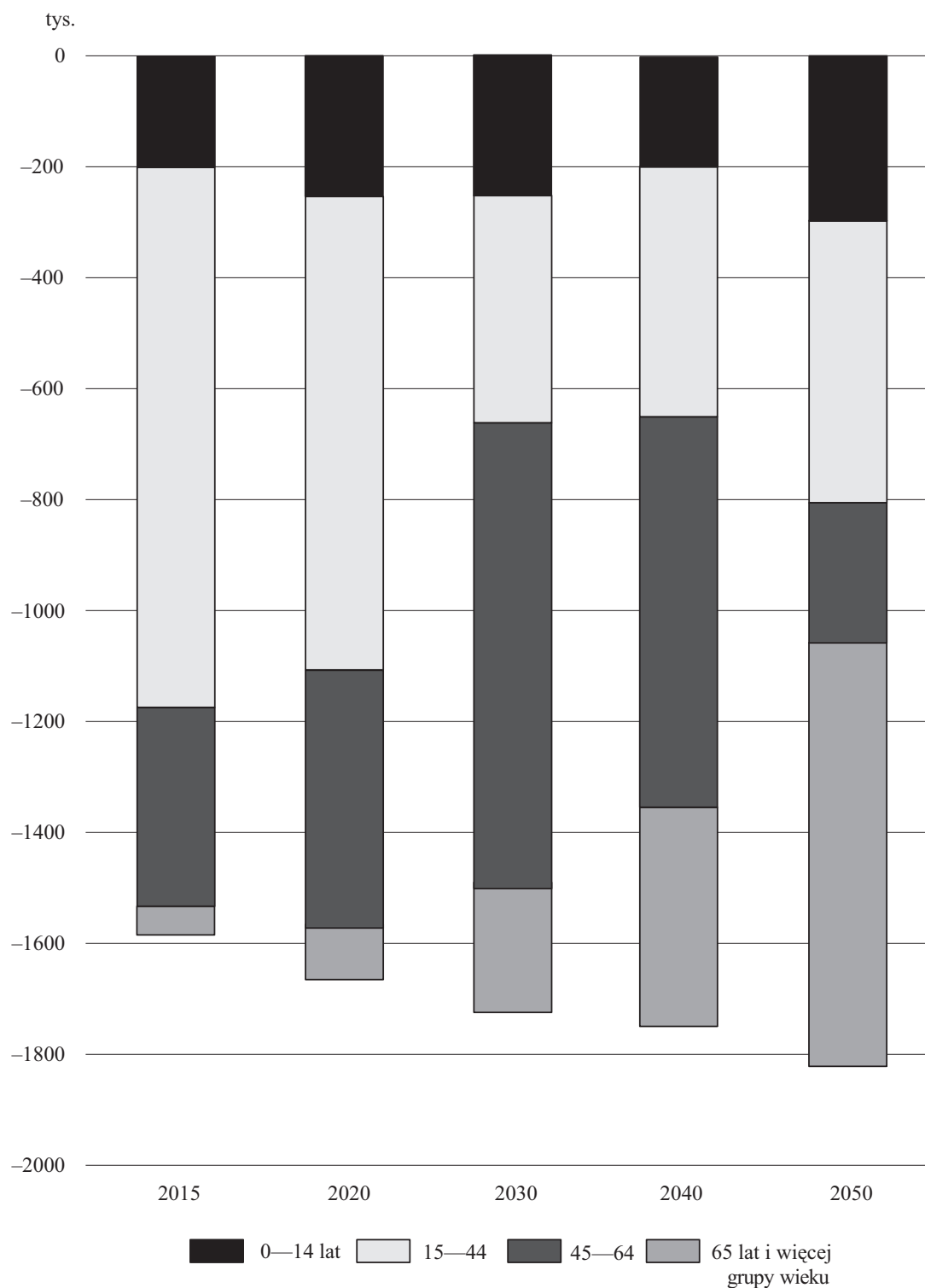

Dalsza modyfikacja prognozy polegała na przyjęciu trzech scenariuszy dotyczących ewentualnych powrotów emigrantów czasowych do Polski. Uznano, że jednym z ważniejszych impulsów do powrotu może być rozpoczęcie edukacji szkolnej przez dzieci emigrantów czasowych, co może mieć miejsce przede wszystkim w latach 2015—2025. W scenariuszach powrotu przyjęto zatem w sposób arbitralny, że do 2020 r. do Polski może wrócić 25%, 50% albo 75% emigrantów czasowych, przy czym napływ ten rozłożono po równo na dwie fale powrotów — w latach 2015 i 2020. Na podstawie cytowanych badań w krajach wysoko rozwiniętych (*International...*, 2008) uznano, że wraz z upływem czasu skłonność polskich emigrantów czasowych do powrotu będzie maleć, z tego względu pominięto ewentualne przyjazdy po 2020 r. W tych trzech scenariuszach uwzględniono fakt, że dzięki powrotom młodych kobiet liczba urodzeń w Polsce będzie od 2015 r. odpowiednio wyższa. Nie przyjęto jednak żadnego założenia dotyczącego ewentualnej selektywności powrotów ze względu na wiek.

WYNIKI

Według prognozy GUS liczba ludności Polski zmaleje w okresie 2011—2050 o 4561 tys. osób (11,8% stanu w 2011 r. według NSP 2011, tabl. 2). Modyfikacja tej prognozy traktująca emigrację i imigrację czasową jako mobilność o charakterze permanentnym wskazuje na niższy stan ludności w 2050 r. o 6390 tys. osób (16,6% stanu w 2011 r.), czyli o dalsze 1829 tys. Imigracja czasowa do Polski, która mogłaby neutralizować ubytek ludnościowy wynikający z emigracji czasowej Polaków, okazała się mieć marginalny wpływ na prognozowany stan ludności. Gdyby nie brać bowiem pod uwagę obecnego napływu cudzoziemców, liczba ludności Polski byłaby w 2050 r. o 6421 tys. osób mniejsza (16,7%) niż w 2011 r. (modyfikację zakładającą wyłącznie emigrację czasową przedstawia tabl. 2). Dużo większe znaczenie miałyby migracja powrotna. Na przykład scenariusz zakładający napływ 50% emigrantów czasowych do 2020 r. wskazuje stan niższy o 5570 tys. (14,5%). W rezultacie ogólny stan ludności Polski w 2050 r. zmniejszyłby się do 32122 tys. w scenariuszu nieuwzględniającym powrotów lub do 32942 tys. przy założeniu powrotu połowy emigrantów czasowych. Różnica między prognozą GUS i jej modyfikacją traktującą emigrację i imigrację czasową jako mobilność o charakterze permanentnym byłaby największa dla osób w wieku 15—44 lat i 45—64 lat (wykr. 4). Liczba osób w wieku mobilnym byłaby w 2020 r. mniejsza o 852 tys. niż w prognozie GUS, a w 2050 r. o 504 tys. Z kolei liczba osób w wieku niemobilnym byłaby w 2020 r. mniejsza o 465 tys., w roku 2030 o 838 tys., a w 2050 r. o 257 tys.

**Wykr. 4. RÓŻNICA MIĘDZY LICZBĄ LUDNOŚCI PROGNOZOWANĄ
W SCENARIUSZU Z EMIGRACJĄ ORAZ IMIGRACJĄ CZASOWĄ
(bez powrotów) I ORYGINALNĄ PROGNOZĄ GUS
WEDŁUG GRUP WIEKU**

Źródło: obliczenia własne na podstawie opracowania *Prognoza...* (2014).

**TABL. 2. LICZBA LUDNOŚCI POLSKI ORAZ WSPÓLCZYNNIK OBCIĄŻENIA LUDNOŚCIĄ
W WIEKU 65 LAT I WIĘCEJ WEDŁUG ORYGINALNEJ PROGNOZY GUS (2014)
ORAZ JEJ MODYFIKACJI, 2015—2035**

Scenariusze prognozy	NSP 2011	2020	2030	2040	2050
Liczba ludności według grup wieku					
O g ó ł e m					
Prognoza GUS	38512	38138	37185	35668	33951
Modyfikacja:					
emigracja i imigracja czasowa	x	36466	35459	33916	32122
wyłącznie emigracja czasowa	x	36436	35428	33885	32091
50% powrotów	x	37287	36369	34812	32942
0—14 lat					
Prognoza GUS	5832	5659	4856	4302	4120
Modyfikacja:					
emigracja i imigracja czasowa	x	5401	4600	4092	3818
wyłącznie emigracja czasowa	x	5396	4595	4089	3815
50% powrotów	x	5503	4722	4167	3863
15—44					
Prognoza GUS	16789	15293	12837	11002	10174
Modyfikacja:					
emigracja i imigracja czasowa	x	14441	12426	10554	9670
wyłącznie emigracja czasowa	x	14424	12415	10545	9661
50% powrotów	x	14875	12677	10818	9925
45—64					
Prognoza GUS	10661	9992	10846	10935	8559
Modyfikacja:					
emigracja i imigracja czasowa	x	9527	10007	10233	8301
wyłącznie emigracja czasowa	x	9520	9996	10219	8293
50% powrotów	x	9763	10432	10591	8434

TABL. 2. LICZBA LUDNOŚCI POLSKI ORAZ WSPÓLCZYNNIK OBCIĄŻENIA LUDNOŚCIĄ W WIEKU 65 LAT I WIĘCEJ WEDŁUG ORYGINALNEJ PROGNOZY GUS (2014) ORAZ JEJ MODYFIKACJI, 2015—2035 (dok.)

Scenariusze prognozy	NSP 2011	2020	2030	2040	2050
Liczba ludności według grup wieku (dok.)					
O g ó ł e m (dok.)					
65 lat i więcej					
Prognoza GUS	5230	7194	8646	9429	11097
Modyfikacja:					
emigracja i imigracja czasowa	x	7098	8425	9037	10332
wyłącznie emigracja czasowa	x	7096	8422	9032	10322
50% powrotów	x	7147	8538	9236	10720
Współczynnik obciążenia ludnością w wieku 65 lat i więcej w %					
Prognoza GUS	19,1	28,5	36,5	43,0	59,2
Modyfikacja:					
emigracja i imigracja czasowa	x	29,6	37,6	43,5	57,5
wyłącznie emigracja czasowa	x	29,6	37,6	43,5	57,5
50% powrotów	x	29,0	36,9	43,1	58,4

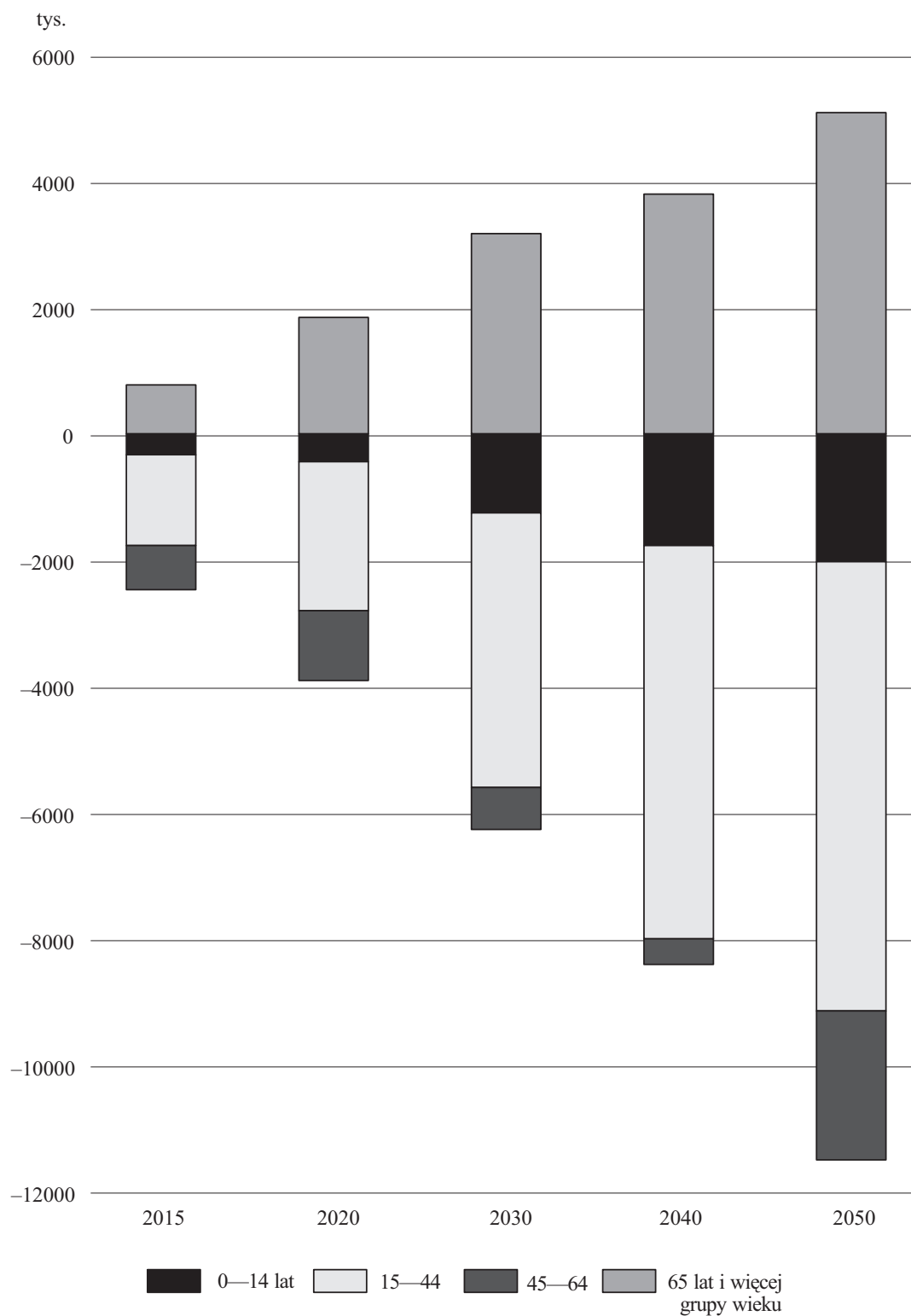
U w a g a. Współczynnik obciążenia obliczono przez podzielenie liczby ludności w wieku 65 lat i więcej przez liczbę ludności w wieku 15—64 lat. Scenariusz dotyczący 50% powrotów uwzględnia też imigrację czasową do Polski.

Ź r ó d ł o: *Migracje...* (2013), *Prognoza...* (2014) oraz obliczenia własne.

W oryginalnej prognozie GUS na spadek liczby ludności Polski do 2050 r. składa się z jednej strony spadek liczby dzieci, młodzieży i osób w wieku aktywności ekonomicznej, a z drugiej strony — wzrost liczby osób w wieku 65 lat i więcej. W prezentowanej tu modyfikacji prognozy zmiany stanów poszczególnych grup wieku ludności w odniesieniu do 2011 r. są jeszcze silniejsze. W scenariuszu uwzględniającym emigrację i imigrację czasową i niezakładającym powrotów, na spadek liczby ludności o ponad 6 mln do 2050 r. składają się: zmniejszenie się liczby dzieci i młodzieży o 2014 tys., osób w wieku mobilnym o 7119 tys., w wieku niemobilnym o 2359 tys., a także zwiększenie się liczby osób w wieku 65 lat i więcej o 5102 tys. (wykr. 5). Przyjęcie założenia o powrocie połowy emigrantów czasowych powoduje, że ubytek ludności w wieku mobilnym byłby mniej dotkliwy, ale począwszy od 2030 r. silniej rosłaby liczba osób w wieku 65 lat i więcej (tabl. 2).

**Wykr. 5. ZMIANY LICZBY LUDNOŚCI POLSKI WEDŁUG GRUP WIEKU
W ODNIESIENIU DO 2011 R. W SCENARIUSZU Z EMIGRACJĄ
I IMIGRACJĄ CZASOWĄ (bez powrotów)**

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Migracje...*(2013); *Prognoza...*(2014).

O starzeniu się populacji Polski świadczy wartość współczynnika obciążenia pokazującego liczbę osób w wieku 65 lat i więcej przypadającą na liczbę osób w wieku aktywności zawodowej (wyrażony w %). W modyfikacji prognozy nieuwzględniającej powrotów wzrasta on z 19,1% w 2011 r. do 57,5% w 2050 r., a w scenariuszu zakładającym powrót połowy emigrantów czasowych do naszego kraju — do 58,4%. Migracja powrotna mogłaby zatem łagodzić starzenie się populacji Polski tylko do pewnego momentu, tj. do ok. 2030 r. W latach 2040. i późniejszych emigranci czasowi — a są to przede wszystkim osoby urodzone na przełomie lat 1970. i 1980. — osiągną wiek emerytalny i ich ewentualne powroty mogłyby nasilić starzenie się populacji Polski w wymiarze zarówno ilościowym (poprzez wzrost liczby osób w wieku 65 lat i więcej), jak i strukturalnym (poprzez wzrost odsetka takich osób i współczynnika obciążenia) (Pool, 2010). Pokazuje to wyraźnie modyfikacja prognozy GUS, a także wykonana w ten sam sposób modyfikacja prognozy Eurostatu dla Polski do 2060 r. (Anacka, Fihel, 2014).

Jeżeli emigracja i imigracja czasowa będą miały charakter permanentny, perspektywy demograficzne Polski wyraźnie się zmieniają, przy czym dwa najważniejsze obecnie problemy ludnościowe naszego kraju — depopulacja i starzenie — wyraźnie się pogłębią. Wynika to po pierwsze z masowego charakteru emigracji czasowej, a po drugie — z silnej selektywności odpływu, który angażuje przede wszystkim roczniki urodzone na przełomie lat 1970. i 1980. Efekt takiego odpływu byłby dalekosiężny, ponieważ w jego wyniku zmniejszyłaby się również liczba dzieci i młodzieży żyjącej w Polsce. Ewentualne powroty przyczyniłyby się do złagodzenia tych negatywnych tendencji, w szczególności spadku liczby ludności Polski, ale ich wpływ na osłabienie starzenia się ludności byłby krótkookresowy. W długim okresie — począwszy od lat 2040. — powroty emigrantów czasowych do kraju przyczyniłyby się do wzrostu liczby i odsetka osób w wieku 65 lat i więcej.

DYSKUSJA

Modyfikacja prognozy GUS ma swoje ograniczenia, ponieważ nie zmienia oryginalnych założeń dotyczących napływu do naszego kraju, a ewentualną emigrację, imigrację czy migrację powrotną traktuje jako mobilność definitywną — na stałe. Tymczasem prognoza uwzględniająca emigrację i imigrację czasową powinna konsekwentnie zawierać inne założenia dotyczące przepływów międzynarodowych osób do i z Polski. Modyfikacja ta nie uwzględnia także dwóch cech współczesnych migracji międzynarodowych Polaków; po pierwsze, innego poziomu płodności Polek przebywających czasowo poza granicami naszego kraju. Brakuje jednak systematycznych badań poświęconych zachowaniom reprodukcyjnym polskich emigrantów mieszkających w najważniejszych krajach docelowych i dlatego nie jest możliwe przyjęcie w tej kwestii założeń opartych na przesłankach uzasadnionych naukowo. Po drugie, bardzo prawdopodobne jest, że ewentualne powroty do Polski będą miały charakter

selektywny ze względu na wiek. Z reguły wyższą skłonnością do powrotu cechują się osoby starsze, a nie ich potomkowie, często urodzeni i/lub wychowani w innym kraju, zintegrowani z tamtejszym rynkiem pracy, lokalnym społeczeństwem i otoczeniem instytucjonalnym. Należy przypuszczać, że powrót do Polski będzie w mniejszym stopniu udziałem młodzieży i osób w wieku mobilnym, natomiast w większym stopniu osób w wieku niemobilnym i emerytalnym, przyczyniając się tym samym do pogłębienia procesu starzenia się ludności Polski.

Hipotetyczny rozwój sytuacji demograficznej Polski, uwzględniający emigrację i imigrację czasową, wpisuje się w dyskusję dotyczącą zasadności stosowania kategorii ludności faktycznie zamieszkałej jako głównej kategorii określającej stan ludności Polski (Bijak i in., 2007; Kupiszewski, Bijak, 2006; Paradysz, 2005). Jednym z argumentów wysuwanych przeciwko traktowaniu ludności faktycznej jako kategorii wiodącej jest właśnie nieuwzględnianie migracji czasowych, wewnętrznych i międzynarodowych, które w rzeczywistości mogą mieć charakter długookresowy (Jończy, 2010; Okólski, 2004; Sakson, 2002; Śleszyński, 2004a, 2004b). Między innymi z tego powodu kategoria ludności rezydującej, która zgodnie z rekomendacjami ONZ nie obejmuje emigrantów przebywających poza granicami kraju przez co najmniej 12 miesięcy¹⁴, stanie się według rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 763/2008 z 9 lipca 2008 r. główną kategorią szacunków ludności i spisów powszechnych, a co za tym idzie — również prognoz demograficznych (*Rozporządzenie...*, 2014). Staje się to coraz bardziej pilne i zasadne, ponieważ wraz ze wzrostem mobilności międzynarodowej Polaków rosną też rozbieżności między szacunkami ludności faktycznej i rezydującej. W opracowaniu dotyczącym wyników ostatnich spisów powszechnych E. Gołata (2012) stwierdziła, że o ile różnica między tymi dwiema kategoriami wynosiła 1,6% ludności faktycznej podczas NSP 2002, to już według NSP 2011 wzrosła ona do 3,3%, a w niektórych województwach przekroczyła 5,0% (woj. podkarpackie), 6,0% (woj. podlaskie) czy nawet 8,0% (woj. opolskie).

Uwzględnienie najnowszej mobilności międzynarodowej Polaków w badaniach demograficznych może poważnie zmienić nasze oczekiwania dotyczące przyszłych zjawisk ludnościowych. Zaprezentowana analiza uwypukla możliwy wpływ emigracji czasowej trwającej co najmniej 12 miesięcy na depopulację i starzenie się populacji naszego kraju. Są to wyzwania, które już w chwili obecnej stwarzają potrzebę reorganizacji funkcjonowania instytucji społecznych w naszym kraju, społeczności lokalnych, rodzin i jednostek. Ważne jest zatem, aby w analizach i prognozach demograficznych wykorzystywać wszystkie informacje dotyczące ludności Polski, także te odnoszące się do mobilności międzynarodowej.

---

dr Agnieszka Fihel — *Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego*

---

¹⁴ *Conference...* (2006), s. 35 i 36.

LITERATURA

- Anacka M., Fihel A. (2014), *Demographic impact of recent outmigration from Poland*, referat prezentowany na European Population Conference, Budapeszt, 25—28 czerwca
- Baza Demografia (2013), GUS, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia>
- Bijak J., Kicinger A., Kupiszewski M. (2007), *Studium metodologiczne oszacowania rzeczywistej liczby ludności Warszawy*, „Working Paper”, No. 2, Central European Forum for Migration Research, Warszawa
- Births in England and Wales by parents' country of birth, 2012* (2013), Office for National Statistics, dostęp z 29.08.2013 r., <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/vsobl/parents-country-of-birth-england-and-wales/2012/sb-parents-country-of-birth-2012.html>
- Childbearing of UK and non-UK born women living in the UK — 2011 census data* (2014), Office for National Statistics, dostęp z 4.02.2014 r., <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/fertility-analysis/childbearing-of-uk-and-non-uk-born-women-living-in-the-uk/2011-census-data/article-childbearing-of-uk-and-non-uk-born-women-in-england-and-wales-using-2011-census-data.html>
- Conference of European statisticians. Recommendations for the 2010 censuses of population and housing* (2006), United Nations Economic Commission for Europe, Eurostat, New York, Geneva
- Gołata E. (2012), *Spis ludności i prawda*, „Studia Demograficzne”, nr 161(1)
- Grabowska-Lusińska I., Okólski M. (2008), *Migracja z Polski po 1 maja 2004 r.: jej intensywność i kierunki geograficzne oraz alokacja migrantów na rynkach pracy krajów Unii Europejskiej*, „CMR Working Papers”, nr 33(91), Warszawa
- International Migration Outlook, The Annual Sopemi Report* (2008), OECD, Paris
- Jażwińska E., Okólski M. *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa
- Jończy R. (2010), *Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne*, Wydawnictwo Instytut Śląski, Opole, Wrocław
- Kupiszewski M., Bijak J. (2006), *Ocena prognozy ludności GUS 2003 z punktu widzenia aglomeracji warszawskiej*, „Working Paper”, nr 1, Central European Forum for Migration Research, Warszawa
- Migracje zagraniczne ludności. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011* (2013), GUS
- Okólski M. (2004), *Demografia zmiany społecznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa
- Okólski M. (2012), *Spatial Mobility from the Perspective of the Incomplete Migration Concept*, „Central and Eastern European Migration Review”, Vol. 1, No. 1, Warszawa
- Paradysz J. (2005), *Prognozowanie demograficzne dla małych obszarów na przykładzie miasta Poznania w latach 2005—2030*, referat prezentowany na VI Konferencji Naukowej pt. *Statystyka regionalna. Wielowymiarowa analiza statystyczna. Metoda reprezentacyjna w badaniach ekonomiczno-społecznych*, Poznań-Kiekrz, 13—15.06.2005 r., cyt. za: Kupiszewski, Bijak (2006)
- Pool I. (2010), *Age-structural transitions in industrialized countries*, [w:] Tuljapurkar S. i in. (red.), *Ageing in industrial advanced states: riding the age waves*, International Studies in Population, „Springer Science & Business Media”, Vol. 3
- Prognoza ludności na lata 2014—2050* (2014), GUS
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań — znaczenie i wpływ na spis ludności i mieszkań w Polsce* (2014), GUS, dostęp z 1.07.2014 r.; http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/POZ_Rozporzadzenie_PEU_i_Rady_w_sprawie_spisow_powsz_lud_i_mieszk.pdf

- Sakson B. (2002), *Wpływ „niewidzialnych” migracji zagranicznych lat osiemdziesiątych na struktury demograficzne Polski*, „Monografie i Opracowania”, nr 481, SGH
- Śleszyński P. (2004a), *Regionalne różnice pomiędzy liczbą ludności według narodowego spisu powszechnego w 2002 r. i rejestrowaną na podstawie ewidencji bieżącej*, „Studia Demograficzne”, nr 145(1)
- Śleszyński P. (2004b), *Różnice liczby ludności wykazane w NSP 2002 — suplement*, „Studia Demograficzne”, nr 146(2)

SUMMARY

The National Population Census 2011 showed that over 2 million of Polish citizens have been temporarily staying abroad for at least 3 months. The aim of analysis is to present an impact of temporary emigration on the present and future demographic situation of our country, especially the change in the population size and number of births, as well as the advancement of aging process in the coming years. The results of the census 2011 indicate that the population losses due to temporary emigration may exceed 10% in the age groups 25—29 and 30—34. The results for 2014—2050 based on the CSO modified forecast including temporary emigration and immigration show a relevant decrease in the number of population at the age of economic activity. The possible return of emigrants could counteract the depopulation of our country, but in the long run will be intensified by the aging of the population.

РЕЗЮМЕ

Всеобщая перепись населения и квартир 2011 г. показывает, что более 2 миллионов поляков пребывали за границей, по крайней мере 3 месяца. Целью анализа является представление влияния этой эмиграции на сегодняшнее и будущее демографическое положение нашей страны, прежде всего на изменения численности населения, число рождений, а также на продвижение старения населения в ближайшие десятилетия. Результаты переписи от 2011 г. указывают на то, что убыль населения являющаяся результатом временной эмиграции может превышать 10% в возрастных группах 25—29 лет и 30—34 года. Прогнозирование на 2014—2050 гг, опирающееся на модифицированном прогнозе ЦСУ, учитывающее временные эмиграцию и миграцию показывает значительное понижение числа населения в возрасте экономической активности. Возможное возвращение эмигрантов могло бы противодействовать депопуляции нашей страны, но в длинный период оно будет увеличивать старение населения.